

ეკონომიკის და ბიზნესის განვითარების თანამედროვე მიმართულებები

გლობალური ეკონომიკური კრიზისი - ე.წ. „სასურსათო ომი“

ირმა ტაბატაძე
სტუ-ს დოქტორანტი

რეზიუმე

XXI საუკუნის 20-იან წლებში მსოფლიო ახალი პოლიტიკური გამოწვევის წინაშე დადგა - გაჩნდა ახალი მსოფლიო გეოპოლიტიკური წესრიგის ჩამოყალიბების კონტურები. ჩვენს თვალწინ იბადება ახალი სამყარო, ახლებური მიდგომებითა და ღირებულებებით, შეიცვალა ურთიერთობები, ბიზნესი და ეკონომიკა სრულიად ციფრული გახდა, საზოგადოებრივი სისტემის ფასეულობები და ნორმები სრულიად შეიცვალა, მსოფლიო შეეჯახა გლობალურ ეკონომიკურ კრიზისს, რამაც უპირველეს ყოვლისა გამოიწვია სამომხმარებლო საქონელზე, განსაკუთრებით სურსათზე ფასების ზრდა... მოხდა უმუშევრობისა და ინფლაციის მაჩვენებლების ზრდა, რამაც გააღრმავა ქონებრივი დიფერენციაცია და სიღარიბე. საქართველოს ეკონომიკის გაჯანსაღებისათვის საჭიროა უპირველეს ყოვლისა სოფლის მეურნეობის განვითარება... მით უფრო, რომ მსოფლიოში საკვებ პროდუქტებზე ფასების არნახული მატებაა. ყველა ქვეყანა ცდილობს ან თავად გაზარდოს წარმოება, ან ისეთი ბაზარი იპოვოს, საიდანაც შედარებით იაფად შემოიტანს. საჭიროა სახელმწიფო არსებულ ბაზარს გაუფრთხილდეს, და რაც მთავარია, მოლაპარაკებები აწარმოოს მისი უფრო გამყარებისა და დარეგულირების მიმართულებით, ასევე, აუცილებელია სათანადო ყურადღება მიექცეს ადგილობრივ წარმოებას.

პროდუქტების არნახული გაძვირების ფონზე, საქართველოს ხელუსუფლება ვალდებულია მოიძიოს შედარებით იაფი ბაზარი, გააფორმოს მომწოდებლებთან გრძელვადიანი ხელშეკრულება საკვებ პროდუქტებზე. საქართველოს იმპორტზე დამოკიდებული ქვეყანაა და ამგვარი ქვეყნები გლობალური კრიზისების პირველი რიგის მსხვერპლს წარმოადგენენ. საქართველოს იმპორტ-ექსპორტის საღდო მკვეთრად უარყოფითია. აუცილებელია სოფლის მეურნეობის გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება და განხორციელება. საჭიროა სოფლის მეურნეობის განვითარების დღემდე არსებული პროგრამებისა და პროექტების განხორციელების დროს გამოვლენილი პრობლემებისა და შეცდომების გათვალისწინება.

THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS - SO-CALLED “FOOD WAR”

Irma Tabatadze
PhD student of GTU

RESUME

In the 20s of the 21st century, the world faced a new political challenge - the contours of the formation of a new world geopolitical order were outlined. Before our eyes, a new world is being born, with new approaches and values, relations have changed, business and the economy have become completely digital, the values and norms of the social system have completely changed, the world is facing a global economic crisis, which primarily caused an increase in prices for consumer goods, especially for food ... There was an increase in unemployment and inflation, exacerbated income inequality and poverty. To improve the economy of Georgia, first of all, it is necessary to develop agriculture.

Key words: food and trade policy, agrarian policy, economic stability, food problems.

ძირითადი ტექსტი

საქართველოში სოფლის მეურნეობის განვითარება სწორი სასურსათო პოლიტიკის შემუშავების აუცილებელი წინაპირობაა. სოფლის მეურნეობის მთავარი ამოცანა ადგილობრივი ბაზრის ათვისება უნდა გახდეს. ყველაფერი უნდა გაკეთდეს ადგილობრივი მწარმოებლის ინტერესების დასაცავად.

ცნობილმა ამერიკელმა ეკონომისტმა, კონსალტინგური კომპანია Dent Research-ის დამფუძნებელმა და პრეზიდენტმა, აგრეთვე, HS Dent Publishing-ის დირექტორმა და გამოცემა Economy and Markets-ის რედაქტორმა ჰარი დენტმა განაცხადა, რომ 2021 წელს მსოფლიოს თავს დაატყდება ბოლო ასწლეულებში ყველაზე მძიმე ფინანსური კრიზისი. დენტის აზრით, ეს იქნება XXI საუკუნის ბაზრების უმძიმესი, ყველაზე ცუდი ჩამოშლა. მისი პროგნოზი ეფუძნება ბაზრების ხანგრძლივ შესწავლას და მათში წარმოქმნილ ე.წ. „ბუშტებს“. „ბოლო გლობალური ბუშტი იყო 1925-1929 წლებში. მსგავსი კრიზისები ხდება ერთხელ ორი თაობის განმავლობაში და მას

90-წლიანი ციკლი აქვს. ჩვენ ზუსტად ამ წერტილში ვიმყოფებით”, - აღნიშნა დენტმა და დასძინა, რომ 2022 წლისათვის ეკონომიკის დაქვეითება გარდაუვალია.

ჩვენი ქვეყნისათვის მეტად საჭირო და მტკივნეულია ხორბლის საკითხი. ხორბლის ფასი ევროპაში ისტორიულ მაქსიმუმზეა. სპეციალისტების მტკიცებით, მოსალოდნელია მსოფლიოში ხორბალზე ფასის კიდევ უფრო გაზრდა, რაც ღარიბი მოსახლეობისათვის შიმშილს ნიშნავს.

მსოფლიოში მიწოდების გლობალური ჯაჭვების წყვეტას ჯერ კიდევ კოვიდპანდემიის დროს ჩაეყარა საფუძველი. მიზეზი ის გახლდათ, რომ ეროვნულ მთავრობებს სხვადასხვა სექტორში ეკონომიკური საქმიანობის შეჩერება მოუწიათ, რათა ადამიანებს შორის კონტაქტების შეზღუდვით ვირუსის გავრცელება შეეფერებინათ. ბუნებრივია, ამ პროცესში დაიწყო მიწოდების გლობალური ჯაჭვების რღვევა, რაც მიწოდების შემცირებაზე აისახა. მიწოდების შემცირება კი არის პრობლემა, რომელიც სწორედ პანდემიის გამო წარმოიშვა და მსოფლიო ემზადებოდა ახალი გლობალური ჯაჭვების ფორმირების დასაწყებად, რომლის საფუძველი, როგორც ნობელის პრემიის ლაურეატი ეკონომიკაში მაიკლ სპენსი აღნიშნავს, დივერსიფიკაცია უნდა ყოფილიყო. ბუნებრივია, ამას დროს სჭირდებოდა, მაგრამ რუსეთმა უკრაინაში დაიწყო ომი და დასავლეთმა რუსეთს დაუნესა ეკონომიკური სანქციები, რასაც მიწოდების გლობალური ჯაჭვებიდან რუსეთის გამოთიშვა მოჰყვა. ომის გამო, მიწოდების გლობალური ჯაჭვებიდან ამოვარდა უკრაინაც.

ომამდე ხორბლის მსოფლიო ექსპორტში რუსეთსა და უკრაინას ჯამში 25% ეკავათ, რაც ნიშნავს, რომ ამ ომის გამო მსოფლიოში ხორბლის მიწოდება 25%-ით შემცირდა. ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც რუსეთმა ყირიმის ანექსია მოახდინა და მას სანქციები დაუწესეს, უკვე მაშინ ინტენსიურად დაიწყო მუშაობა მარცვლეულის წარმოების ზრდაზე. შესაბამისად, დაიწყო საუბარი, რომ შესაძლოა ხორბალი გამხდარიყო გარკვეული პოლიტიკური ინსტრუმენტი რუსეთისთვის. პარალელურად, რუსეთ-უკრაინის ომმა რუსეთს რეალურად უბიძგა, რომ როგორც კი სანქციები დაედო, ცალკეულ შემთხვევებში ხორბლის ექსპორტი აეკრძალა, ცალკეულ შემთხვევებში კი გაეზარდა საექსპორტო ხორბლის ფასი. ამან, რა თქმა უნდა, უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა ხორბლის მიწოდებაზე. თავის მხრივ, უკრაინა ავტომატურად გამოეთიშა ექსპორტიორთა რიცხვს, რადგან ომში მყოფ ქვეყანას, ჯერ ერთი, თავად სჭირდება ხორბლის მოხმარება, მეორე მხრივ კი, თუკი რაიმე საექსპორტო რესურსი აქვს, გატანა პრაქტიკულად შეუძლებელი გახდა შავ ზღვაში უკ-

რაინული პორტების რუსების მიერ ბლოკირების გამო. ამ პრობლემამ მსოფლიოში ახალი ფენომენი - „სასურსათო ომი“ გააჩინა.

სხვა სიტყვებით, რუსეთ-უკრაინის ომის პარალელურად მიმდინარეობს „სასურსათო ომი“, რომლის მთავარი აქტორი უშუალოდ რუსეთია, რომელიც სურსათს, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში კი, ხორბალს იყენებს როგორც ინსტრუმენტს მსოფლიოსთან დაპირისპირების კონტექსტში. ამიტომ ეს პრობლემა სერიოზულია მთელი მსოფლიოსთვის, მაგრამ განვითარებულ ქვეყნებს, სწორედ იმიტომ, რომ ეკონომიკურად ძლიერი არიან, აქვთ რესურსი, რომ „სასურსათო ომს“, ასე თუ ისე, თავი გაართვან, თუმცა, ღარიბი ქვეყნები მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან, სადაც სიღარიბე ისედაც საკმაოდ მაღალია, ახლა კი, როდესაც ხორბლის მიწოდება მსოფლიოში შემცირებულია, ბუნებრივია, მთლიანად სურსათი გაძვირდება და ეს დაარტყამს ღარიბებს. ამაზე დღეს უკვე წერენ ცნობილი ეკონომისტები, ანალიტიკოსები, რომ დღეს ერთ-ერთი გლობალური პრობლემა სწორედ „სასურსათო ომია“.

მსოფლიოში არის ხორბალი და მათ შორის, უფრო დაბალხარისხიანი, რომელიც, მაგალითად, ინდოეთს მოჰყავს, მაგრამ ძალიან ბევრი ქვეყანა, ალბათ, თავს შეიკავებს ინდური ხორბლის შეძენისგან, რადგან ის დაბალხარისხიანია. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ თავად ინდოეთმაც შეზღუდა ხორბლის ექსპორტი. ამიტომ ხორბლის ბაზარზე ახალი მიმწოდებლები უნდა გამოჩნდნენ და, რა თქმა უნდა, გამოჩნდებიან, მაგრამ ასე სწრაფად მიწოდების ჯაჭვების ცვლილება ტექნიკურად შეუძლებელია, რაც ფასების ზრდას იწვევს.

ღარიბი ქვეყნებისათვის პური ძირითადი საკვები პროდუქტია, როგორც სიიაფით, ასევე ყუათიანობით. ამიტომ აქ იწყებს მოქმედებას „გიფენის პარადოქსი“. მისი არსი შემდეგში მდგომარეობს: როდესაც პურზე ფასი იზრდება, ღარიბ მოსახლეობას უფრო ნაკლები ფინანსები რჩება იმისთვის, რომ სხვა, შედარებით ძვირი პროდუქტები მოიხმაროს; მათ ნაცვლად ღარიბები იძულებული არიან ისევ და ისევ პურით ისაზრდონ. ამიტომ პურზე ფასების ზრდა ღარიბებისთვის პურზე მოთხოვნას ზრდის, პურზე მოთხოვნის ზრდა კი მიწოდების შემცირების კვალობაზე უფრო შეუწყობს ხელს მის გაძვირებას. ეს პურზე ფასების ზრდის ის „სპირალია“, რომლის გარღვევის ერთადერთი მექანიზმი მარცვლეულის მიწოდების ახალი დივერსიფიცირებული გლობალური ჯაჭვების ფორმირებაა. მთელი რიგი ქვეყნები უკვე ფიქრობენ და გეგმავენ გაზარდონ მარცვლეულის წარმოება. საქართველოს ხელისუფლების მხრიდანაც ისმის მზაობა მოხდეს ხორბლის წარმოება. თუმცა, ეს როდი ნიშნავს, რომ

„სასურსათო ომი“ მალე დასრულდება, ის სავარაუდოდ კიდევ დიდხანს გაგრძელდება, რადგან რუსეთი, ხორბლის ძირითადი მწარმოებელი ქვეყანა ცდილობს გამოიყენოს მის ხელთ არსებული ყველა ინსტრუმენტი, მათ შორის, ხორბალი, ზეთი და სხვა სახის სურსათი.

რუსეთიდან საქართველოში შემოდის ფქვილი, რისი შემოტანაც უკანაკნელ პერიოდში საგრძნობლად შეიზღუდა, რაც განაპირობებს მის გაძვირებას. საჭიროა ქვეყანაში მოხდეს არა პურის, არამედ გაჭირვებული მყიდველის სუბსიდირება, ანუ პურის გაძვირების საკომპენსაციოდ, ფინანსური დახმარება უნდა გაიცეს გაჭირვებულ მოსახლეობაზე სოციალურ დახმარებასთან ერთად. აუცილებელია ქვეყანაში უმოკლეს დროში მოხდეს მარცვლეულის წარმოების გაზრდა, რაც შეძლებისდაგვარად ცოტათი მაინც დაარეგულირებს აღნიშნულ პრობლემას.

საქართველოს მთავრობა ხორბლისა და ქერის ექსპორტს მიმდინარე წლის 4 ივლისიდან 2023 წლის 4 ივლისამდე კრძალავს. გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს განცხადებით, რეგიონში შექმნილი ვითარების გათვალისწინებით, სასურსათო უსაფრთხოებისთვის მნიშვნელოვანია, ადგილობრივი წარმოების ხორბლისა და ქერის რეალიზაცია მხოლოდ შიდა ბაზარზე განხორციელდეს.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო სრულად დამოკიდებულია ხორბლის იმპორტზე (ყოველწლიურად 500 ათასი ტონა) და მცირე წარმოების გამო ექსპორტს ვერ ახორციელებს, შექმნილი ვითარება აჩენს რისკს, ქვეყნიდან გარკვეული რაოდენობის ხორბალი ექსპორტზე გავიდეს.

რაც შეეხება ქერს, საქართველოში წარმოებული ქერის ექსპორტი ერაყსა და ირანში ახლაც ხორციელდება. ამიტომ მეცხოველეობისა და მეფრინველეობის დარგისთვის მნიშვნელოვანია, რომ ამ ეტაპზე ქერი მხოლოდ ადგილობრივ ბაზარს მოხმარდეს. მიმდინარე წელს ქერის საპროგნოზო მოსავალი 60 ათასი ტონის ფარგლებშია და დღეის მდგომარეობით, 2,5 ათას ტონაზე მეტი უკვე ექსპორტირებულია.

„ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, მთავრობამ მიიღო გადაწყვეტილება, მიმდინარე წლის 4 ივლისიდან 2023 წლის 4 ივლისამდე, საქართველოდან ხორბლისა და ქერის ექსპორტი აკრძალოს. ამ ეტაპზე, შეზღუდვები არ ვრცელდება სიმინდის ექსპორტზე.

საქართველოში ბოლო წლებში, საშუალოდ, ასი ათასი ტონა ხორბალი იწარმოება, კერძოდ, 2020 წელს ადგილობრივმა წარმოებამ 102 ათასი ტონა შეადგინა, ხოლო მთლიანმა მოხმარებამ - 735 ათასი ტონა. 2017 წლიდან 2020 წლამდე ხორბლის თვი-

თუზრუნველყოფის კოეფიციენტი 15%-ს შეადგენდა, რაც წინა წლების მაჩვენებლებზე შედარებით მაღალია.

სასურსათო-სავაჭრო პოლიტიკის სწორად განვითარება და სასურსათო პრობლემების მოგვარება ქვეყნის უმნიშვნელოვანესი საკითხია, რომლის მიღწევა შესაძლებელია გონივრული და თანმიმდევრული ღონისძიებების გატარებით.

დასკვნა

საერთაშორისო მასშტაბით შექმნილი მძიმე სასურსათო მდგომარეობის დასაძლევად და ამ სფეროში მოსალოდნელი კიდევ უფრო სერიოზული გლობალური პანდემიისა და სასურსათო კრიზისის ფონზე საჭიროდ მიგვაჩნია სასურსათო-სავაჭრო პოლიტიკის სათანადო შემუშავება და მართვა, რისთვისაც უნდა განხორციელდეს:

- საქართველოს მოსახლეობის მოთხოვნილების მაქსიმალურად დაკმაყოფილება საკუთარი წარმოების კვების პროდუქტებით.

- ქვეყნის მოსახლეობის უზრუნველყოფა მარცვლეულით, რომელთა იმპორტი უნდა მოხდეს საექსპორტო პოტენციალის გაზრდის გზით.

- სურსათის საექსპორტო ბაზრის ეფექტური განვითარება, რისთვისაც უნდა მოხდეს იმპორტირებული სურსათის ექსპანსიისაგან დაცვა, უცხოელ მწარმოებლებთან ინტეგრაციული კავშირების სტიმულირება, რაც მომავალში პოზიტიურად აისახება საექსპორტო პოტენციალის განვითარებაზე.

- მსოფლიო სავაჭრო სისტემაში საქართველოს ინტეგრაცია, საერთაშორისო ბაზრებზე ქართული საექსპორტო პროდუქციის გაზრდა, ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა, მთელი რიგი ხელშეკრულებების ეფექტური ამოქმედება.

- სრულად იქნეს გათვალისწინებული მთელი რიგი რეკომენდაციები, მაქსიმალურად იქნეს გამოყენებული კვების პროდუქტების წარმოების ზრდისა და სურსათით მოსახლეობის უზრუნველყოფის ამალგების ყველა საკუთარი შესაძლებლობა და რეზერვი.

- სოფლის მეურნეობის განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება, სოფლის მეურნეობის განვითარების დღემდე არსებული პროგრამებისა და პროექტების განხორციელების დროს გამოვლენილი პრობლემებისა და შეცდომების გათვალისწინება.

- უმოკლეს დროში მოხდეს მარცვლეულის წარმოების გაზრდა, რაც შეძლებისდაგვარად დაარეგულირებს აღნიშნულ პრობლემას.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ბერიძე ზ., სასურსათო ბაზრის ფორმირება და განვითარება საქართველოში, იხ.: ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა“, N 4(10), თბ., 2010, გვ. 75-78.
2. დათაშვილი ვ., თეთვაძე ბ., სასურსათო პოლიტიკა. განვითარების მექანიზმები. რეგულირება. სტრატეგია. მარკეტინგი. თბ., 2013, გვ. 228.
3. ვანიშვილი მ., საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების საშინაო და საგარეო ეკონომიკური ასპექტები. თეორია. მეთოდოლოგია. პრაქტიკა. თბ., 2003. გვ. 305.
4. კოლუაშვილი პ., ბენია შ., სასურსათო უზრუნველყოფის აქტუალური პრობლემები XXI საუკუნეში, თბ., 2002. გვ. 218.
5. ლაზარიაშვილი თ., სასურსათო პროდუქტებით უზრუნველყოფის ფაქტორები, იხ.: ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა“. XXI საუკუნის აქტუალური პრობლემები N 4, თბ., 2010, გვ. 23-25.
6. დათაშვილი ვ. თეთვაძე ბ. სურსათის მსოფლიო ბაზრის ლიბერალიზაციის პერსპექტივები და შედეგები იხ.: ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა“, N 3 (21), თბ., 2012, გვ. 16-18.
7. ვანიშვილი მ. ჯუღელი გ. გლობალური სასურსათო უსაფრთხოება: არსი, პრობლემები, გადანაცვების გზები, იხ.: ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა“, N 1, თბ., 2012, გვ. 81-86.
8. Алтухов А., Вермель Д., Продовольственное самообеспечение страны: состояние и перспективы, см. Экономика. Управление, М., 1997, №11, стр. 29-34.
9. Борисенко Н., Рагрин В., Тенденции формирования государственных ресурсов продовольствия, см. Экономика. Управление. М., 1993, №8, стр. 13-19.
10. Зволинский В., Продовольственное обеспечение – фактор социально-политической стабилизации общества, см. Экономист, М., 1995, №9, стр. 89-93.
11. Серова Е.В., Аграрная экономика, М., 2005, стр. 328-329.